

NASTANEK IN RAZVOJ KNJIŽNIČARSTVA NA KOGU »HABENT SUA FATA LIBELLI!«/»KNJIGE IMAJO SVOJE USODE«

Prispevek o knjižničarstvu na Kogu obravnava zgodovino knjižničarstva, od pojava čitalnic in bralnih društev, do različnih organiziranih oblik dejavnosti, ki so bile tudi posledice politične delitve na dva tabora – liberalce in klerikalce.

Za širši slovenski prostor je najverjetneje presenetljiv podatek, da je Kog dobil svojo prvo knjižnico že leta 1881, torej v obdobju, ko so se v slovenskem prostoru uveljavljala bralna društva in čitalnice.

Po nekaterih podatkih naj bi bila knjižnica ustanovljena že 1879. ali 1880. leta, vendar je verjetneje natančnejši datum leto 1881, saj je kronist v Ptujskem listu leta 1921 zapisal, da je ljudsko knjižnico pri Sv. Bolfenku na Kogu, pred štiridesetimi leti, ustanovil takratni nadučitelj Slanc.

Knjižnico so pozneje večkrat obnavljali.

V začetku 20. stoletja sta v tem kraju delovali celo dve javni knjižnici, šolska in učiteljska knjižnica in tudi nekatere društvene knjižnice.

Ključne besede: knjižničarstvo, Kog, javna knjižnica, šolska knjižnica, učiteljska knjižnica, društvena knjižnica.

I. UVODNE MISLI

Zgodovina knjižnic na Slovenskem ozemlju sega že v 18. stoletje. V Ljubljani je bila leta 1693 ustanovljena Academia operosorum, predhodnica današnje Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Leta 1701 so ustanovili knjižnico, danes imenovana Semeniška knjižnica, ki je postala prva uradna javna znanstvena knjižnica na Slovenskem. Knjižnica je kot del škofijske knjižnice javno delovala do leta 1794, ko je vlogo javne knjižnice prevzela državna licejska knjižnica, nato pa je bila interna strokovna knjižnica ljubljanskega bogoslovja.²

Prve **ljudske knjižnice** na Slovenskem so se pravzaprav začele razvijati že v 19. stoletju, ko so na Gorenjskem začele nastajati čitalnice in bralna društva.

V Ormožu je bila leta 1868 ustanovljena Narodna čitalnica.

Z razvojem **čitalnic in bralnih društev** je bila leta 1904 ustanovljena prva ljudska knjižnica na Jesenicah, dve leti kasneje ljudska knjižnica v Radovljici, naslednje leto, leta 1907 pa javna ljudska knjižnica v Kranju.³

Ormož je dobil prvo Ljudsko knjižnico leta 1906.

¹ Tonček Luskovič, nekdanji dolgoletni predsednik Zgodovinskega društva Ormož.

² Dolinar, 2004.

³ Kalan, 2016.

Prve knjižnice na Slovenskem so se začele razvijati iz različnih čitalnic in bralnih društev, njihovo število pa se je tik pred drugo svetovno vojno, leta 1940, povečalo že na kar 855 ljudskih knjižnic skupaj s celotnim fondom, ki je znašal okoli 580.000 knjig.

Nekatere so se povečale in se še danes razvijajo skupaj s sodobno tehnologijo, hkrati pa skušajo ohranjati del zgodovine.

V obdobju med obema vojnama so na Slovenskem delovale predvsem ljudske knjižnice v okviru političnih strank in njihovih prosvetnih organizacij ter drugih organizacij in društev, manjše pa so delovale v sklopu osnovnih šol.

Berčič (2000) navaja, da so v obdobju med obema vojnama ljudske knjižnice delovale predvsem pod okriljem političnih strank in njihovih prosvetnih organizacij. Leta 1927 so skupaj vodile 415 knjižnic s fondom 249.000 knjig.

Nekatere ljudske knjižnice so delovale pri drugih organizacijah in društvih (zanje je skrbela lokalna uprava), manjše pa so delovale v sklopu osnovnih šol.

Ljudske knjižnice so bile najbolj razširjene na območju Maribora, Ljubljane, Ptuja, Celja in Kranja.

Nekatera društva so se začela odpirati iz ozkih krogov tudi navzven in v svojo dejavnost uvajati tudi knjižnice. Pri knjižnični dejavnosti so knjige izposojala tudi ostalim prebivalcem, ne samo članom. Seveda pa je lahko član društva oskrboval s knjigami člane v družini, ki niso bili včlanjeni. Tako nastane že tu prva mreža v prepletanju.

Po prvi svetovni vojni, kot pravi Eva Kodrič-Dačić (2000), je bilo knjižničarstvo v polnem razcvetu, kar je pripeljalo tudi do prvih poskusov urejanja področja javnega knjižničarstva z zakonom.

V obdobju med obema vojnama je bilo urejanje šolskih knjižnic urejeno z različnimi zakoni, ni pa bilo posebnega zakona o javnih ljudskih knjižnicah. Zakoni o šolskih knjižnicah so med drugim določali, da lahko v krajih, kjer ni javnih ljudskih knjižnic, prebivalci uporabljajo šolske knjižnice. Javno knjižničarstvo torej ni bilo ustrezno zakonsko pokrito, kar ni omogočalo ustreznega koordiniranega in kooperativnega dela med knjižnicami.

Javne knjižnice so dosegle svoj vrhunec pred drugo svetovno vojno.

Naloga je bila organizirati in ozaveščati kmečko prebivalstvo, predvsem mladega rodu.

II. KNJIŽNIČARSTVO NA KOGU PRED 2. SVETOVNO VOJNO

Za širši slovenski prostor je najverjetneje presenetljiv podatek, da je **Kog dobil svojo prvo knjižnico že leta 1881.**

Majhen kraj na zadnjih obronkih Slovenskih Goric, s pretežno tujimi lastniki vinogradov, in drugih kmetijskih zemljišč, je smelo zakorakal na pot kulture in ohranjanja slovenskega jezika.

Po nekaterih podatkih naj bi bila knjižnica ustanovljena že 1879. ali 1880. leta, vendar je verjetneje natančnejši podatek leto 1881, saj je kronist v Ptujskem listu leta 1921 zapisal, da je **ljudsko knjižnico pri Sv. Bolfenku na Kogu, pred štiridesetimi leti, ustanovil takratni**

nadučitelj Slanc. Knjižnico so pozneje večkrat obnavljali.

V začetku 20. stoletja sta na Kogu delovali celo dve javni knjižnici.

- **Eno je ustanovilo Bralno društvo Lipa (liberalci), ki je delovala najprej pri trgovcu Ivanu Rauu, pozneje pa pri Jožefu Zadravcu (današnji domačiji Luskovič),**
- **drugo so ustanovili klerikalci pod okriljem Prosvetnega društva in je delovala v prostorih Kmečke hranilnice in posojilnice Sv. Bolfenk.**

Tudi na področju kulturnega življenja se je pojavljala globoka delitev na dva politična pola, kot tudi sicer v političnem življenju.

Močan dejavnik kulturnega življenja je bilo učiteljstvo, ki je spodbujalo in pritegovalo osnovnošolsko mladino, imelo pa je tudi močan vpliv pri splošnih kulturnih društvih in ustanovah.

Večina knjig obeh kogovskih knjižnic je bila v času 2. svetovne vojne uničenih in požganih. Uničena je bila tudi šolska knjižnica, saj je poslopje osnovne šole v zaključnih vojnih operacijah druge svetovne vojne, pogorelo.

III. BRALNA DRUŠTVA IN ČITALNICE

Čitalniško gibanje se je na Slovenskem začelo leta 1861 v Trstu.

V čitalnicah se je odvijalo kulturno-politično, narodno in družabno življenje. Začetki in zametki čitalnic so bila **bralna društva**.

Za ustanavljanje čitalnic na Slovenskem je bilo najpomembnejše obdobje v letih od 1860 do

1870. Ustanavljali so jih tudi kasneje, vendar so takrat nanje vplivali politični boji in nesoglasja med Slovenci, kar pa je slabo vplivalo na prvotne naloge čitalnic. Na Slovenskem so čitalnice sicer nastajale zlasti v mestih, trgih in manjših upravnih središčih. V njih se je zbiralo domače meščanstvo in narodnozavedna inteligenca. Kasneje so jih začeli ustanavljati tudi v manjših krogih, poleg podeželskih vplivnežev so se vanje začeli vključevati tudi kmetje.

Bralna društva, ki so se v zahodni Evropi pojavila že v 18. stoletju, so se v srednji Evropi uveljavila šele v 19. stoletju. V njih so se zbirali meščani, prebirali časopise in razpravljali o njihovi vsebini ter organizirali družabne dogodke.

Skozi društveno življenje, ki je vključevalo spodbujanje branja, zbiranje, hranjenje in razširjanje časopisja in knjig, skrb za dramsko-gledališko dejavnost ter prevajanje in prirejanje literature za narodnokulturne in zabavne prireditve, so ta društva še pred pojavom čitalnic pomembno prispevala k razvoju literarnega življenja in kulture.

Glavni namen bralnih društev je bil spodbujati slovensko narodno zavest in rabo slovenščine, učili pa so se tudi drugih slovanskih jezikov. Društva so bila naročena na različne časopise in imela knjižnico. Vendar pa ta društva še niso bila namenjena vsemu ljudstvu, pač pa predvsem mestni oz. trški inteligenci.

*** Bralno društvo LIPA pri Sv. Bolfenku na Kogu**

Sredi 19. stoletja so narodi v okviru Avstro-Ogrske monarhije pridobili pravico, da *»se smejo v okvirih postave shajati ter društva ustanavljati.«*

Po vzgledu čitalnic, ki so se ustanovljale v mestih in večjih trgih, so začeli vneti rodoljubi tudi na kmetih snovati podobna društva, katerih glavni namen je bil *podučevati* preprosto ljudstvo ter ga izobraziti na različnih področjih, predvsem na političnem in gospodarskem.

Da bi bralna društva dosegla svoj namen, so naročala »v zdravem duhu pisane slovenske novine, zbiranje koristnega berila v svojih knjižnicah ter prirejanje veselice. Kdor le količkaj misli, uvidi kmalu hasek ali korist bralnih društev. Časniki, ki bi bili za kmeta sicer predragi, pridejo mu v bralnih društvih za majhen letni donesek v roke; saj vsi udje plačujejo za jednega in jeden za vse!«

Bralno društvo Lipa je leta 1902 ustanovil Jožef Zadravec, kmet iz Lačavesi.

Bralno društvo je delovalo najprej v prostorih trgovine Rau, pozneje pa pri Jožefu Zdravcu na današnji domačiji Luskovič v Lačavesi.

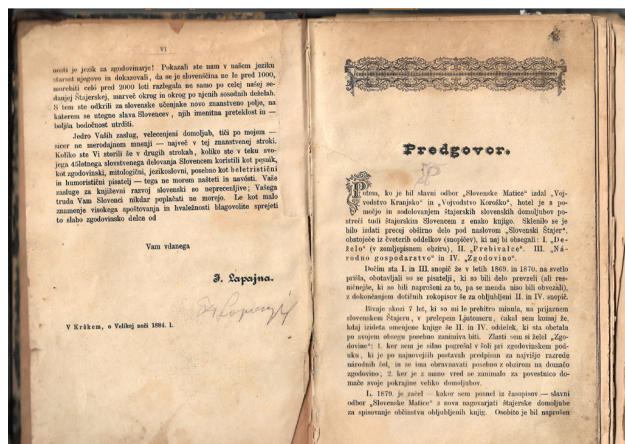
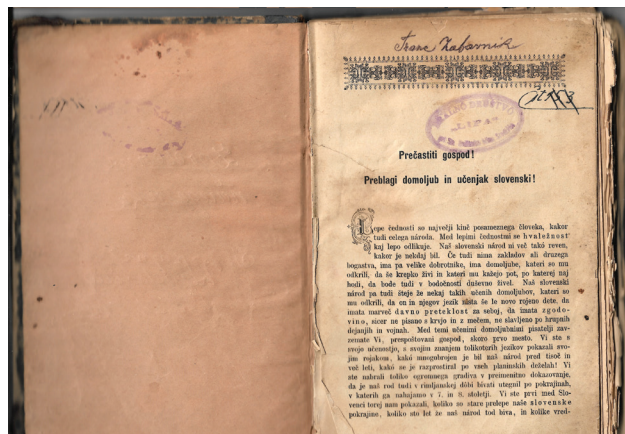
Pri delu društva so najbolj zavzeto pomagali Alojz Vrabel s Koga, ki je bil takrat študent, Ivan Brumen, kmet in trgovec s Koga, Ivan Rubin, kmet s Koga, ter kmečki sinovi Ciril, Peter in Jakob Zabavnik iz Vodrancev.

Društvena aktivnost je bila zelo živahna in vsebinsko bogata. Organizirali so družabne večere, na prostem so prirejali veselice.

Bralno društvo Lipa je opravilo v tistem času pomembno kulturno in narodno poslanstvo.

Poleg že naštetih članov društva je treba poudariti še sodelavce: Ivana Raua, Roberta Košarja, ki je že za časa Avstro-Ogrske zagovarjal pravice Slovencev, Ignaca

Zdravca, Franca Rizmana, Ignaca Vičarja in Stanka Čurina, ki je bil tudi knjižničar.

Trgovina Rau.

Domačija Jožefa Zdravca, danes dom družine Luskovič.

Knjižničarji so bili še: Vincek Lukman, krojač, Vida Zadravec (Luskovič) in na koncu Mimika Lukman (Zorjan).

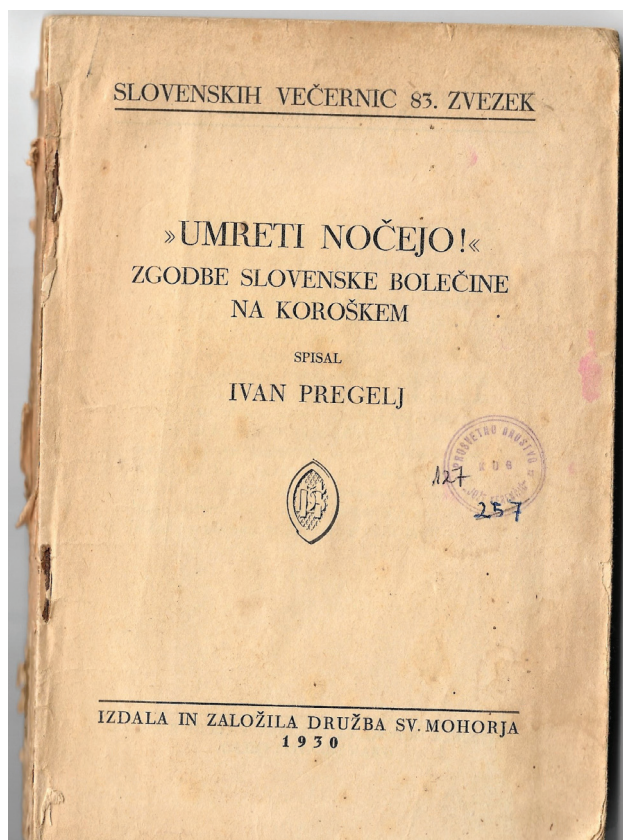
Knjižni fond je obsegal okrog 1500 knjig.

IV. KNJIŽNICA PROSVETNEGA DRUŠTVA SV. BOLFENK NA KOGU

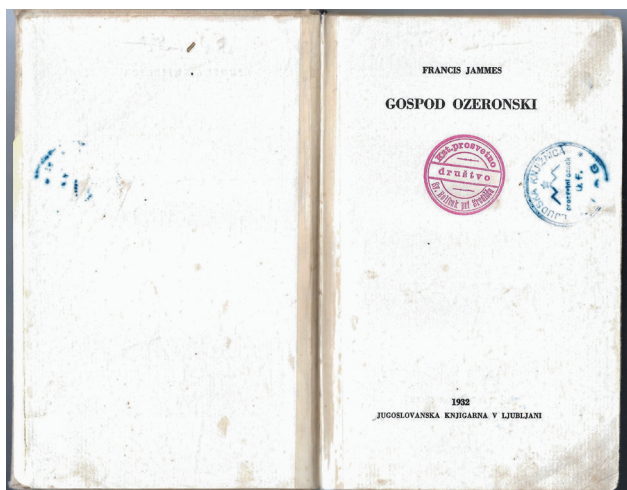
Knjižnico so v začetku 20. stoletja ustanovili pripadniki klerikalne politične struje, ki so se združevali v Katoliškem prosvetnem društvu Sv. Bolfenk na Kogu.

Knjižnica je delovala v prostorih Kmečke hranilnice in posojilnice Sv. Bolfenk na Kogu.

Tudi v tem primeru je šlo za tekmovanje z liberalci, ki so delovali v okviru Bralnega društva Lipa in so ustanovili svojo knjižnico.

V. KNJIŽNICA DRUŠTVA KMETSKIH FANTOV IN DEKLET SV. BOLFENK NA KOGU

Žig DKFD.

Poslopje kmečke hranilnice in posojilnice.

Kulturna dejavnost v DKFD Sv. Bolfenk je bila zelo razgibana. Društvo je imelo svojo knjižnico, ki je obsegala zbirko 770 knjižnih enot.

Ustanovitev knjižnice znotraj tega društva je zanimiva predvsem iz razloga, ker sta v kraju v tem času delovali celo dve knjižnici.

Bogato kulturno udejstvovanje znotraj tega društva je privedlo do odločitve o gradnji kulturnega hrama – Kmetskega doma. Leta 1940 so bili izdelani načrti za gradnjo doma z dvorano in prostori za knjižnico.

Žal so svetovni dogodki in druga vojna preprečili uresničitev tega načrta.

Večina knjig je bilo v času 2. svetovne vojne uničenih, nekaj pa so jih pred uničenjem shranili člani društva, ki so po koncu vojne knjige zadržali pri sebi.

VI. ŠOLSKA KNJIŽNICA

Kot pravi Ema Stružnik (2004), je bil pomen šolskih knjižnic poudarjen že leta 1866 v časopisu Učiteljski tovariš, v katerem je bilo zapisano, da naj bi vsaka šola imela svojo knjižnico, če ne premore obsežne, vsaj manjšo.

O takrat imenovanih **šolarskih knjižnicah** pred letom 1866 ni bilo veliko zapisanega in do razglasitve šolskega zakona, leta 1869, letem niso posvečali pretirane pozornosti. Hkrati s šolarskimi pa so nastajale tudi **učiteljske knjižnice**, ki so se razlikovale v tem, da so knjige uporabljali šolarji, učitelji in drugi, šolarske pa so bile namenjene le šolarjem.

Nekoč je po šolah bilo izredno malo šolskih knjig. Mladina se je komaj opismenila, da bi pa posegala po knjigah, ni bilo mogoče.

Redki izobraženci so imeli po nekaj sto knjig v zasebni knjižnici, prav tako ljubitelji lepe besede. Ti so imeli shranjene knjige v omarah in skrinjah in so jih tudi posojali, pretežno v zimskem času, sosedom.

Oblikovanje šolskih knjižnic je narekovalo več dejavnikov. Eden osnovnih je bil ozaveščanje mladine v duhu pripadnosti slovenskemu matičnemu narodu. Otroci so bili v dobi učenja in vzgoje in z njimi je bilo lažje kot s prevzgojo odraslih.

Do leta 1906 se je pokazal že velik napredek, in sicer učitelji so navajali učence na knjižnico in branje, vodili naj bi se knjižni katalogi, inventarne knjige ter evidence o izposoji.

Na Kogu oz. Pri Sv. Bolfenku na Kogu je šolska knjižnica začela delovati že leta 1919.

V času med obema vojnama se je pojavila tudi potreba po spodbujanju branja učencev ter k primernosti knjižnega gradiva za določene starostne stopnje otrok.

V ospredje so postavljali miselnost, da je treba knjige umestiti tudi v pouk, in ne samo za delo in izposoj v knjižnici.

Leta 1940 je bilo zakonsko določeno, da naj bi v vsaki šoli uredili šolsko knjižnico. Knjižnica je imela svoj inventar, knjižničarji pa so skrbeli za knjižnični red in vodili evidenco letne nabave knjig po razredih in oddelkih.

Šole niso imele svojih prostorov za knjižnico. Knjige so bile shranjene v omarah po razredih in na hodniku. Prav tako učiteljska knjižnica, morda z izjemo kje v zbornici (če je ta sploh bila), ali kar v učiteljevem stanovanju.

Kranjc (1939) ugotavlja, da je za šolske knjižnice v času med obema vojnama skrbela predvsem šolska uprava, učiteljske knjižnice so bile velika opora učiteljem, dijaške knjižnice pa dopolnilo šolskemu pouku. Večinoma pa so šolske knjižnice

knjige dobivale preko darov, z občasnimi nakupi knjig in s starimi knjižnimi zbirkami.

Druga svetovna vojna je uspešno delo šolskih knjižnic izničila, po vojni pa so se šole in šolske knjižnice začele znova obnavljati.

Med okupacijo je šola na Kogu ostala šestrazredna. Šolsko leto se je začelo v začetku septembra in se končalo v prvi polovici meseca julija. Pouk je potekal izključno v nemškem jeziku. Učenci v začetku niso razumeli niti besede in so imeli nepopisne težave. Še huje je bilo, da se otroci tudi v odmorih med seboj niso smeli pogovarjati v maternem jeziku. Učitelji so jih zaradi tega kaznovali in jim grozili.

Slovenskih knjig niso smeli prinašati v šolo.

Izdan je bil ukaz, da se vse slovenske knjige sežgejo ali oddajo v zbirališče na občini. Ukaz ni bil izpolnjen, saj so otroci hranili slovenske čitanke in skrivaj brali iz njih.

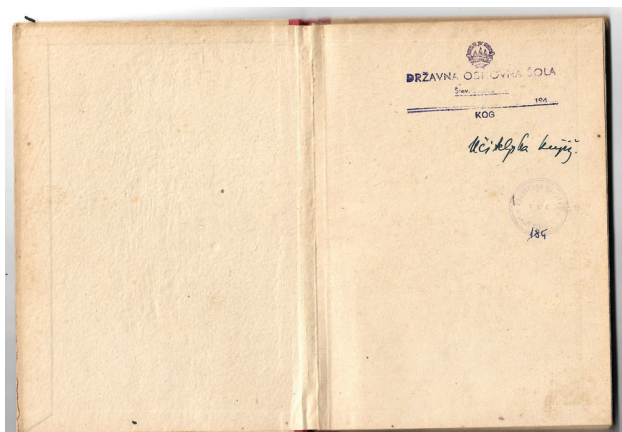
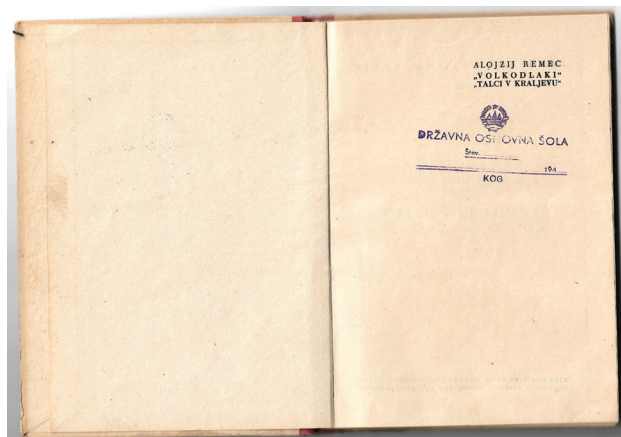
V šoli pa so uporabljali Lesebogen, ki ga je izdajal šolski urad Heimatbunda, Deutsches Lesebuch, Rechenbuch in ilustrirane pravljice.

Šolske knjižnice Nemci niso ustanovili; tudi mladinskih listov niso uvedli.

Usoda šolskega arhiva in uradnih knjig ni znana. Knjige obeh knjižnic (šolske in učiteljske) so odpeljali in zažgali. Z izkazi in s slovenskimi šolskimi zvezki so kurili peči.

Na Kogu je bila šolska knjižnica ponovno ustanovljena takoj po vojni, leta 1946.

Knjižni fond ni bil bogat, saj je Kog ostal brez šolskega poslopja, ker je bila šola požgana v

zaključnih vojnih operacijah 2. svetovne vojne. Za začetek je bilo nekaj knjig kupljenih, nekaj pa jih je knjižnica dobila od Ljudske knjižnice na Kogu.

Ob ustanovitvi knjižnice je bilo v knjižnem fondu 65 knjig.

Na porušenem Kogu je v drugi polovici leta 1945 stekla široka akcija za obogatitev knjižnega fonda šolske knjižnice.

Za potrebe šolske knjižnice je Vinogradniška zadruga Kerenčič Kog prispevala 1.000 din, za knjige pa je bil namenjen tudi izkupiček od prodaje nabranega hrastovega žira.

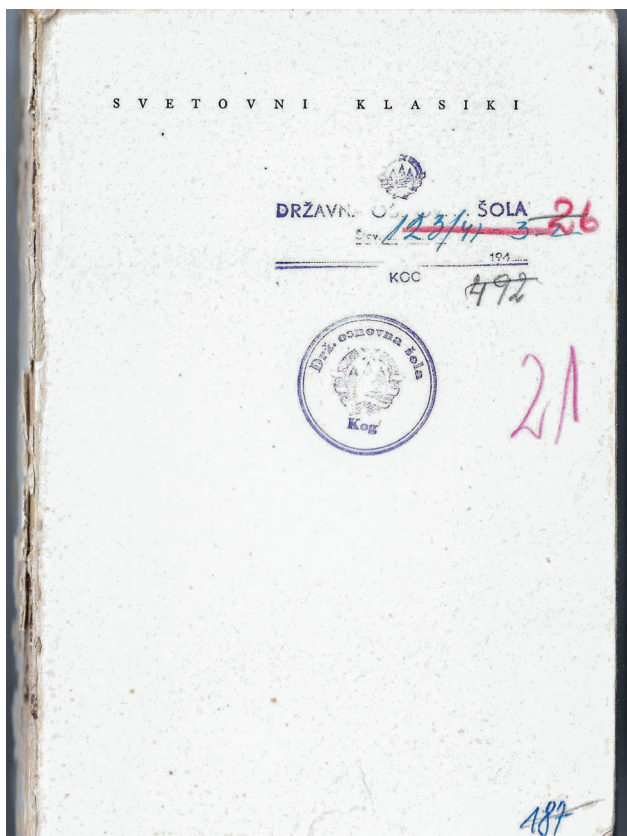
Iz finančnega fonda, ki je obstajal na šoli, so kupovali potrebne knjige za šolsko in učiteljsko knjižnico.

Kljub relativnemu siromaštvu so bili otroci dokaj

dobro preskrbljeni s šolskimi potrebščinami, ki so jih nakupili deloma doma, deloma jih je kupil okrajni šolski svet ali pa v okviru različnih fondov, ki so obstajali na šoli.

Podatki o številu knjig v šolski in učiteljski knjižnici od ustanovitve leta 1919 so zelo pomanjkljivi ali pa jih sploh ni. Razlog je seveda uničeno šolsko poslopje ob koncu 2. svetovne vojne, ko so v zgradbi zgoreli tudi vsi pisni dokumenti, ki jih je hranila osnovna šola.

Zanesljivejši so podatki po letu 1945, ki govorijo o knjižnem fondu učiteljskih in šolskih knjižnic.

Tako je zapisan podatek za leto 1951, ki navaja, da je imela učiteljska knjižnica na Kogu 211 knjig, pionirska pa 159.

Po podatkih o številu knjig v šolskih knjižnicah za leto 1982, so za Kog navedeni naslednji podatki:

- učiteljska knjižnica 970 knjig,
- šolska (pionirska) knjižnica 1.375 knjig.

Šolska knjižnica se je na šoli na Kogu ohranila tudi v času, ko je šola postala podružnična šola (1962/1963) in deluje še danes.

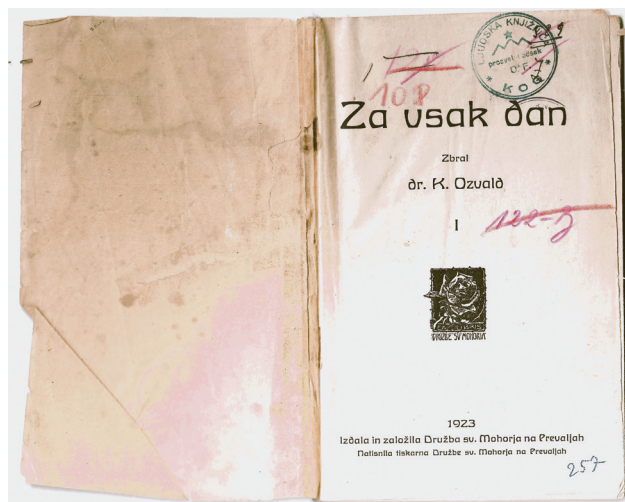
Današnji knjižni fond šolske knjižnice na Kogu obsega 3046 enot.

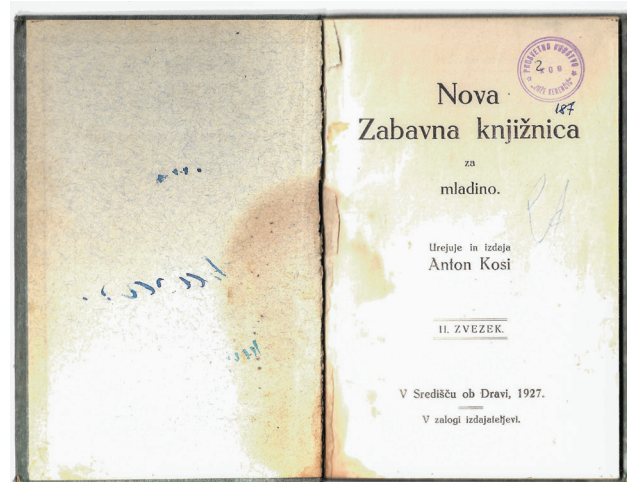
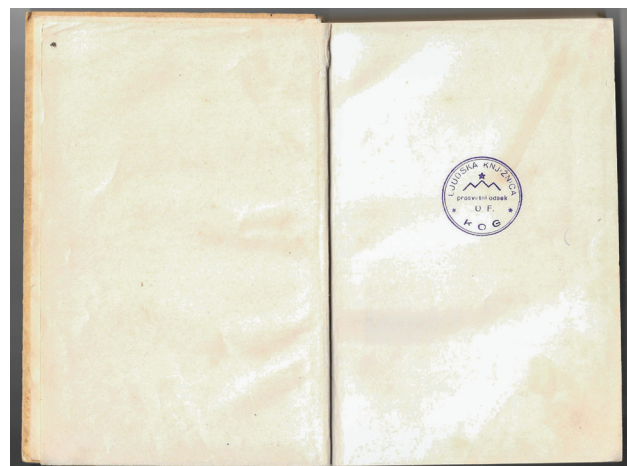
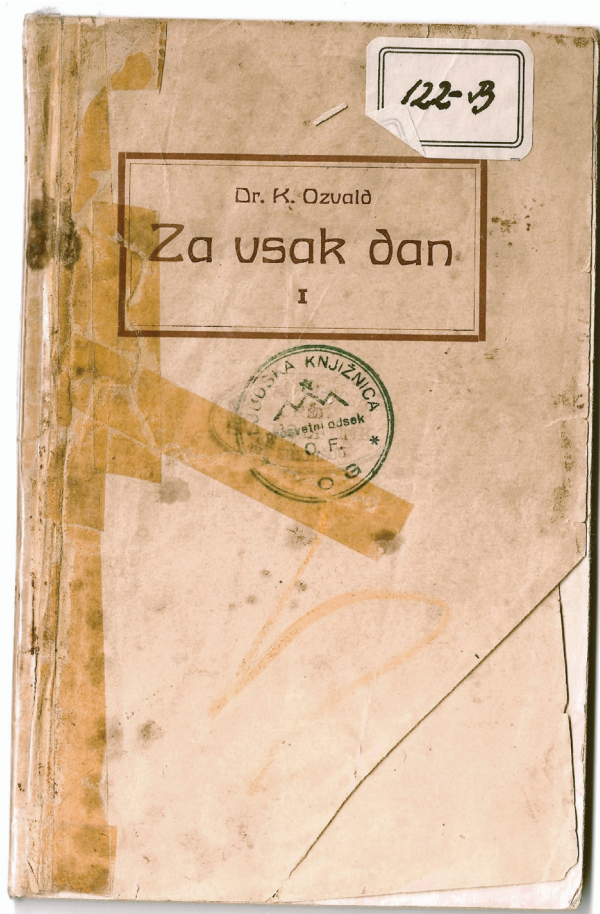
Šolska knjižnica je bila leta 2022 popolnoma prenovljena in jo vodi Fleur Tkalčec.

VII. KNJIŽNIČARSKA DEJAVNOST PO LETU 1945

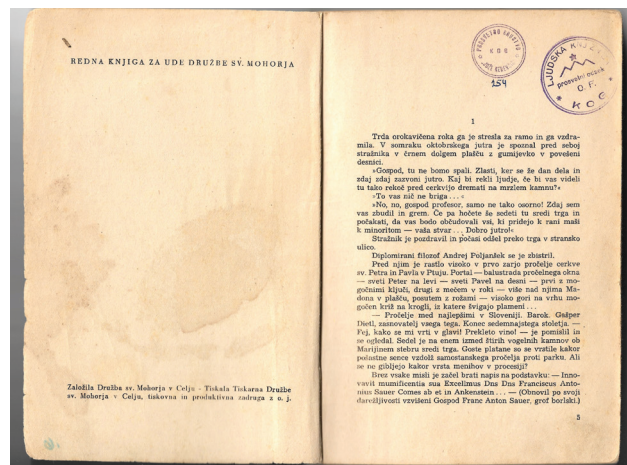
Takoj po vojni je bila na Kogu izvedena nabiralna akcija knjig za ustanovitev ljudske knjižnice, da bi v kraju nadaljevali bogato tradicijo knjižničarstva.

Akcijo je organiziral Prosvetni odsek OF konec leta 1945 in v začetku leta 1946. Zbranih je bilo približno 200 knjižnih enot.

Poslopje nekdanje hranilnice – po vojni šolsko poslopje – v prizidku v barakah je domovala Ljudska knjižnica.

Z nabiralno akcijo, ki jo je izvedlo učiteljstvo, so bili podani temelji za ustanovitev **Ljudske knjižnice**, ki je ob ustanovitvi leta 1946 imela okrog 300 knjig. Že naslednje leto se je število knjig podvojilo, število bralcev pa povečalo na 119.

Učitelji so darovali še 6.400 din. Knjižnica je poslovala ob nedeljah v kabinetu zasilne šole.

Stanislav Horvat, ki je s svojo soprogo Zinko služboval na šoli Kog med leti 1945 in 1948, je bil prvi povojni ravnatelj kogovske šole. O prizadevanjih za povojni razvoj knjižničarstva na Kogu je v svojih spominih zapisal:

Druga taka kulturna akcija, ki smo jo izvedli učitelji že v letu 1945, je bila oživitev ljudske knjižnice. Vedeti je treba, da je bilo pred vojno na Kogu živahno kulturno življenje, saj sta obstajali

dve društvi, ki sta imeli tudi knjižnico.⁴

Ob koncu vojne je bilo stanje porazno. O bivši knjižnici ni bilo sledu, saj so jo okupatorji uničili takoj po zasedbi Spodnje Štajerske, pri prebivalcih pa se je le tu in tam obdržala slovenska knjiga.

Ko smo se na pobudo OLO Ljutomer podali v akcijo za zbiranje sredstev za oživljeno knjižnico, smo bili več kot presenečeni. Razdelili smo si teden in šli od – ne morem reči hiše do hiše – prebivališča do prebivališča. Kjer koli smo že našli ljudi, mnoge v »pivnicah«, na slami, povsod so nas sprejeli prijazno. In ko smo jim povedali, kaj bi radi, so se odzvali: Da, za knjižnico pa moramo dati, saj morajo naši mladi po več kot štirih letih dobiti spet slovensko knjigo v roke.

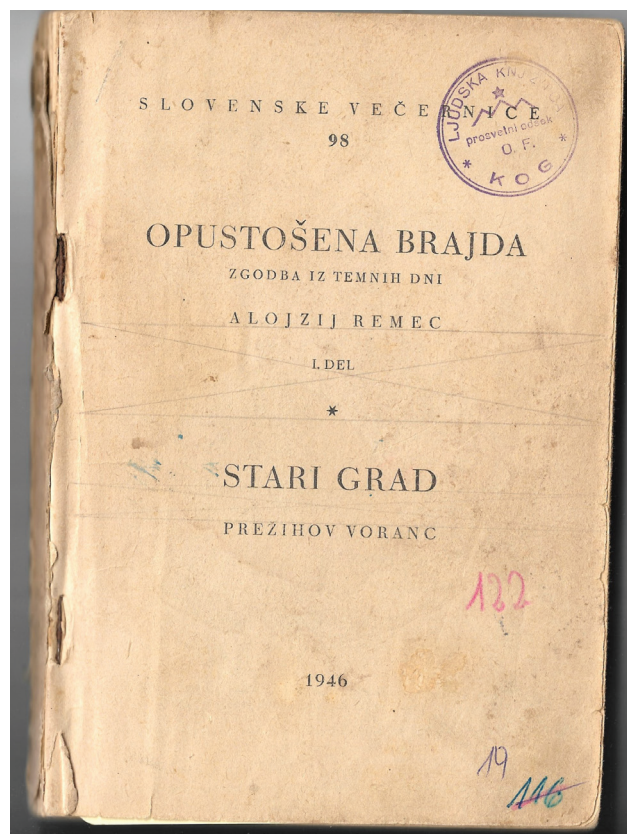
In so prispevali, kolikor so mogli, pogosto več, kot sem pričakoval. Ker se je ta akcija izvajala po vseh krajevnih odborih ljutomerskega okraja, smo na koncu primerjali uspehe.

Če izvzamem mesto Ljutomer, so zbrali več denarja le v KO Križevci, bogati in nerazrušeni muropoljski občini. Kogovčanom vsa čast!

Leta 1947 je Ministrstvo za prosveto Ljudski knjižnici na Kogu podarilo 33 knjig.

1954 – Kronist poroča, da Ljudska knjižnica na Kogu dobro deluje. Z nabavami novih knjig se knjižni fond neprestano povečuje.⁵

To leto sta knjižničarski tečaj v Ljubljani opravili dve mladinki.

Ljudska knjižnica na Kogu je uradno delovala do sredine šestdesetih let prejšnjega stoletja, ko je knjižničarska dejavnost zamrla, ker je bilo število knjig za normalno delovanje ljudske knjižnice premajhno, finančnih sredstev za nabavo novih knjig pa ni bilo.

Toda domačini brez knjig niso mogli. Izposoja knjig, ki so ostale po prenehanju formalnega delovanja knjižnice, se je nadaljevala. Ljudje so po knjige običajno prihajali po nedeljski maši.

Za izposajo knjig sta ves čas skrbeli Vida in Jelka Luskovič.

Knjige si je bilo mogoče izposoditi v prostoru nekdanje knjižnice, v barakarskem prizidku, kjer so danes prostori krajevne skupnosti Kog in kogovskih društev.

4 Knjižnica Bralnega društva Lipa in knjižnica pod okriljem Prosvetnega društva.

5 Kronika OŠ Kog.

Poslanstvo in zgodovino knjižničarstva na Kogu je pozneje zamenjala potujoča knjižnica, ki jo je organizirala Nežka Vaupotič iz ormoške matične knjižnice.

V letu 1985 je na Kogu ponovno stekla akcija za oživitev knjižnične dejavnosti. Ustanovljena je bila Društvena knjižnica »LIPA«.

Obstoječi knjižni fond je bil katalogiziran in urejen, knjižnično dejavnost pa je prevzelo Prosvetno društvo Jože Kerenčič Kog.

Odpiralni čas je bil vsako nedeljo med 10. in 12. uro. V knjižnici sta delali Valerija Kolarič in Romana Orešnik.

Poporušitvi barakarskega prizidka ob kulturni dvorani v devetdesetih letih prejšnjega stoletja in popolni prenovi prostorov KS so knjige, ki so ostale od knjižničnega fonda, našle svoj prostor v obnovljenih prostorih, ki so še do danes ohranili ime »knjižnica«, čeprav te dejavnosti v teh prostorih ni več.

VIII. POTUJOČA KNJIŽNICA NA KOGU

Podobno kot drugje v Evropi so tudi v Sloveniji potujoče knjižnice dobro uveljavljena in sprejeta knjižnična storitev.

Namen prvih potujočih knjižnic na Slovenskem je bil spodbujati branje in pismenost kmečkega prebivalstva, in sicer v tistih okrajih, kjer niso imeli lastnega društva, čitalnice ipd., in zlasti v okrajih, ki so mejili na nemško jezikoslovno območje, s čimer naj bi spodbujali narodno zavest in uporabo slovenskega jezika.

Po prenehanju delovanja ljudske knjižnice, je na Kogu začela delovati potujoča knjižnica. Projekt je omogočila takratna vodja Ormoške knjižnice Nežka Vaupotič. Večkrat je prihajala na Kog in s pomočjo domačinov zbirala ljudsko gradivo po terenu.

Knjige je ormoška knjižnica pošiljala na Kog v posebnih kovčkih vsakih 14 dni. Kovčki so prihajali z redno avtobusno progo Maribor–Kog.

Najprej je kovčke prevzemala osnovna šola na Kogu, njeni učenci pa so knjige nosili staršem ali drugim družinskim članom.

Pozneje je kovčke prevzemala Jelka Čurin, takrat še Luskovič, ki je izposojajo opravlja kar iz njihove hiše. Potujoča knjižnica je delovala dobro in imela kar nekaj zvestih bralcev. Potujoča knjižnica je na Kogu delovala do konca sedemdesetih let prejšnjega stoletja.

IX. SKLEPNE MISLI

Svojo predstavitev zgodovine knjižničarstva na Kogu želim skleniti z mislimi našega kogovskega rojaka, pisatelja, esejista, urednika in vsestranskega kulturnega delavca Božidarja Borka.

*Vsak človek, ki je preizkusil in doživel veličino knjige, bi moral v življenju najti trenutke, ko bi se ustavil pred svojimi knjigami in jim dejal s tistim glasom, ki ga ima sam v sebi za svojo mater, za svojo ženo, za vse, ki so mu delili v življenju dobrote; dejal bi z glasom ljubeče hvaležnosti: **Hvala vam, knjige!**⁶*

Knjiga ostaja neugnano živo in prepričljivo potrdilo naše spojenosti s tisočletji človeške kulturne zgodovine. Magija črke nas osvaja vedno znova. S črko, z besedo ujamamo duha, z duhom ujamemo spoznanja, s spoznanji oblikujemo sebe in življenje.⁷

Hvala vam, knjige, za spoznanje naše majhnosti, zakaj brez nje bi se človek ne zavedal svoje veličine. Ste posoda misli in lepote, ste kakor zvezde, ki nam hkrati kažejo našo ničevost in našo veličino...

Kadar koli bomo postali ob knjigah, prisluhnimo zvesto njihovem glasu, čujmo, kako nam davni poetje in misleci molče govore skozi vekove, preko toliko razvalin, pogorišč in grobov: HVALA VAM, KNJIGE!⁸

Na Kogu danes ne deluje več nobena uradna ljudska knjižnica, razen na podružnični osnovni šoli, ki pa ima bogat knjižni fond in je bila v letu 2022 v celoti prenovljena.

Vendar Kogovčani brez knjig ne moremo.

Knjige si lahko danes izposojamo v manjši zbirki knjig, ki je nastala iz knjižnega fonda Ljudske knjižnice na Kogu. Za ureditev knjižnice sta poskrbela KS Kog in Društvo upokojencev Zarja Kog.

Za izposojanje knjižničnega gradiva skrbi Tonček Luskovič.

Knjižni fond obsega cca 500 knjig. Do knjig pa lahko na Kogu pridete tudi v lični KNJIGOBŽNICA, ki krasi pročelje prostorov krajevne skupnosti. Deluje že nekaj let.

7 Borko, 1962.

8 Borko, 1951.

POVZETEK

Prispevek o razvoju knjižničarstvu na Kogu se ukvarja z zanimivim zgodovinskim dejstvom, da je Sv. Bolfenk, današnji Kog, v boju za ohranitev svoje kulture in jezika že zelo zgodaj kot najmočnejše orožje uporabil knjige.

Kog, v preteklosti Sv. Bolfenk, majhen kraj na zadnjih obronkih Slovenskih Goric, s pretežno tujimi lastniki vinogradov, in drugih kmetijskih zemljišč, je smelo zakorakal na pot kulture in ohranjanja slovenskega jezika.

Že 1881. leta je bila v kraju ustanovljena prva knjižnica, pozneje sta delovali dve javni knjižnici, šolska in učiteljska knjižnica in knjižnice nekaterih društev, predvsem Društva kmetijskih fantov in deklet. Knjižničarska dejavnost na Kogu se je zaključila sredi 60. let prejšnjega stoletja. Do začetka osemdesetih let je na Kogu delovala še potujoča knjižnica.

LITERATURA, VIRI

- Branko Berčič, *O knjigah in knjižničarstvu: razvojne študije in analize*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, Ljubljana, 2000.
- Božidar Borko, *Hvala vam, knjige*, 1951.
- Božidar Borko, *Na razpotjih časa*, Založba Obzorja, Maribor, 1962.
- France Martin Dolinar, *Knjižnice skozi stoletja*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Ljubljana, 2004.
- Ivan Geršak, *Ormoški spomini*, Ljubljana, 1902.
- Enciklopedija Slovenije, 3. zvezek, Eg-Hab, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1989.
- Kronika Osnovne šole Kog.
- Tonček Luskovič, *KOG*, Založba Pozoj, 2009.
- Podatki Državne matične službe za knjižničarstvo, v okviru NUK-a.
- Avgust Pirjevec, *Knjižnice in knjižničarsko delo*. Družba sv. Mohorja, Celje, 1940.
- Melita Pivec-Stele, *Naše knjižnice: poskus statistike*. Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana, 1933a.

- Melita Pivec-Stele, *Zgodovinski razvoj slovanskih in slovenskih knjižnic*: skripta po predavanjih na bibliotekarskem tečaju MP LRS od januarja do maja 1947. Ljubljana (s. n.), 1947.
- Milica Šavora, *Delovanje ormoške knjižnice v obdobju 1985–2003*, zbornik Ormož skozi stoletja V, Ormož, 2005.
- Nežka Vaupotič, *Od čitalniške do splošnoizobraževalne knjižnice*, zbornik Ormož skozi stoletja II, Ormož, 1983.
- Čitalnica – Wikipedija, prosta enciklopedija (wikipedia.org)

INFORMATORJI

- Dnevniški zapisi Vide Luskovič.
- Jelka Čurin.
- Tanja Novak.

FOTOGRAFIJE IN SKENI

- Tonček Luskovič.